

การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมขององค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน ในพื้นที่ตำบลเวียงกาหลง
จังหวัดเชียงราย*

THE DEVELOPMENT OF THE SOLID WASTE MANAGEMENT MODEL
WITH PARTICIPATION OF LOCAL GOVERNMENT ORGANIZATIONS
AND COMMUNITIES IN WIANGKALONG SUBDISTRICT,
CHIANG RAI PROVINCE

স্যายันห์ ชัดมโน

Sayun Kudmano

อารยา ประเสริฐชัย

Araya Prasertchai

อนัญญา ประดิษฐ์ปรีชา

Anunya Pradidthaprecha

สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ประเทศไทย

School of Health Sciences Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand

E-mail: sayun_kudmano@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน และ 2) พัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนตัวแทนครัวเรือน จำนวน 400 คน และเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและตัวแทนชุมชน จำนวน 40 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

* Received 22 December 2023; Revised 11 January 2024; Accepted 12 January 2024

ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เครื่องมือในการวิจัยคือ (1) แบบสอบถาม เพื่อศึกษาการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน และ (2) แบบประเมินความพึงพอใจก่อนและหลัง การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย ผลการศึกษา พบว่า 1) การจัดการขยะมูลฝอยของ ชุมชน ประชาชนมีการคัดแยกขยะก่อนทิ้งและกำจัดขยะ โดยวิธีการเผา ประชาชนส่วนใหญ่ มีความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการลดปริมาณขยะมูลฝอยในระดับสูง และ 2) รูปแบบการ จัดการขยะมูลฝอยออกเป็น 4 ประเภท คือ (1) ขยะเปียก ให้ทำปุ๋ยหมัก/ถังขยะอินทรีย์หรือ อาหารสัตว์ (2) ขยะรีไซเคิล ให้รวบรวมเพื่อขายหรือนำมาบริจาคเป็นรายได้ช่วยเหลือผู้มีภาวะ พึ่งพิงในชุมชน (3) ขยะอันตราย ให้รวบรวมไว้ตามจุดคัดแยกขยะของหมู่บ้านเพื่อส่งไปกำจัด อย่างถูกต้อง และ(4) ขยะทั่วไป ให้นำไปฝังกลบหรือเผาในเตาเผาครัวเรือน ทั้งนี้เทศบาล ผู้นำ ชุมชน และประชาชน มีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย และความพึงพอใจของการพัฒนา รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยพบว่า มีระดับความพึงพอใจในระดับมากที่สุดเพิ่มมากขึ้น จาก ร้อยละ 3.33 เป็น 42.8

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย, การมีส่วนร่วม, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ชุมชน

Abstract

This study aimed to (1) explore the solid waste management information of the communities, and (2) develop a solid waste management model with the participation of Local Authority organizations (LAOs) and communities in Wiang Ka Long subdistrict, Wiang Pa Pao district, Chiang Rai province. The action research involved collecting data from a sample of 400 household representatives, and 40 LAO officials and community representatives. The collected data were analyzed using descriptive statistics, frequencies, percentages, means and standard deviations. The tools used in the research were (1) a questionnaire on solid waste management of communities and (2) a satisfaction assessment form before/after developing and using the solid waste management model. The results showed that: (1) The people separated the solid waste before throwing it away and incinerated the unrecles ones. The levels of knowledge, attitudes and behaviors on waste reduction were high at 93.7%, 74.7% and 76.8%, respectively.

(2) Solid waste management models consist of four types of waste management : (i) wet garbage was used for making compost or animal feed; (ii) recyclable waste was to be collected for sale or donation; the proceeds were used for supporting dependent people in the community; (iii) hazardous waste was collected at the village's waste separation site for further proper disposal; and (iv) general waste was to be taken for disposal at a landfill or burning in a household incinerator. In this regard, local municipalities, community leaders and citizens had been encouraged participate and play a role in the solid waste management activities. Based on the satisfaction assessment of the participants, before and after the use of the model, the highest level of satisfaction increased from 3.33% to 42.8%.
Keywords: Solid waste management model, Participation, Local Authority organization, Community

บทนำ

พื้นที่ตำบลเวียงกาหลง ประกอบไปด้วย 15 หมู่บ้าน มีประชากรประมาณ 8,989 คน ประกอบไปด้วยครัวเรือน 3,903 ครัวเรือน (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2565) ซึ่งในปัจจุบันเทศบาลตำบลเวียงกาหลงยังไม่มีระบบการจัดการขยะมูลฝอยด้วยตนเอง หรือมีระบบการเก็บขนขยะมูลฝอยให้ประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบแต่อย่างใด (ระบบสารสนเทศด้านการจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, 2564) ส่งผลให้เกิดปัญหาขยะล้นชุมชน ปัญหามลพิษจากของเสียที่ปะปนมาจากแหล่งน้ำ กลิ่นของควันที่เกิดจากการเผาขยะ และเกิดทัศนียภาพที่ไม่เหมาะสมในชุมชน ตลอดจนการลักลอบนำขยะไปทิ้งนอกพื้นที่ซึ่งอยู่ในเขตรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่อยู่ใกล้เคียงกัน (สัมภาษณ์นายกเทศมนตรีตำบลเวียงกาหลง, 2564)

ดังนั้น การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน จึงเป็นทางออกลำดับต้นของการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วม (participation) ที่กล่าวถึงแนวทางพัฒนาที่ยั่งยืนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างเต็มใจส่งผลให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและยั่งยืนคือ การส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ

ทั้งภาครัฐและเอกชน ในการร่วมกันแก้ไขปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่แบบบูรณาการ (วัชรินทร์ อินทพรหม, 2557)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ในพื้นที่ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) ประกอบด้วย ขั้นตอนศึกษาการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน และพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนโดยใช้กระบวนการประชุมแบบมีส่วนร่วม Appreciation Influence Control (AIC)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ประชาชนที่เป็นหัวหน้าหรือตัวแทนครัวเรือน ในตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย คัดเลือกโดยสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage sampling) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 400 คน และตัวแทนครัวเรือนเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีบทบาทในการดำเนินการบริหารจัดการขยะมูลฝอย ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาล ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ซึ่งคัดเลือกโดยวิธีเฉพาะเจาะจง จำนวน 40 คน

เครื่องมือวิจัยได้แก่ แบบสอบถามเพื่อศึกษาการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน และ แบบประเมินความพึงพอใจก่อนและหลังการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย

การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองจากการเก็บแบบสอบถามจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ด้วยสถิติสถิติเชิงพรรณนา ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า 1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 95.50 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการทิ้งขยะโดยวิธีการแยกขยะที่ขายได้และขายไม่ได้ออกจากกัน ร้อยละ 61.80 และใช้วิธีการกำจัดขยะโดยการเผา ร้อยละ 52.0 2) กลุ่มตัวอย่างในภาพรวมมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการขยะมูลฝอย อยู่ในระดับสูง ($\bar{X}=9.59$, $SD =0.90$) คิดเป็นร้อยละ 93.70 3) กลุ่มตัวอย่างในภาพรวมมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการขยะมูลฝอย อยู่ในระดับสูง ($\bar{X}=9.59$, $SD =0.90$) 4) กลุ่มตัวอย่างในภาพรวมมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการขยะมูลฝอย อยู่ในระดับสูง ($\bar{X}=9.59$, $SD =0.90$) 5) กลุ่มตัวอย่างในภาพรวมมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการขยะมูลฝอย อยู่ในระดับสูง ($\bar{X}=9.59$, $SD =0.90$)

2. พัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

กระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยใช้เทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วม Appreciation Influence Control(AIC) ซึ่งมีการดำเนินงานตามขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation : A)

A1= การวิเคราะห์สถานการณ์การจัดการขยะมูลฝอยในปัจจุบัน นำเสนอข้อมูลจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน การสร้างการรับรู้ร่วมกันถึงสภาพปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่ตำบลเวียงกาหลง ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยจากตัวแทนกลุ่มต่างๆ ได้แก่ กลุ่มผู้ใหญ่บ้าน/ผู้นำชุมชน พบว่า ชุมชนมีปัญหาเรื่องการทิ้งและจัดการขยะมูลฝอยซึ่งต้องการให้เทศบาลหรือหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่เข้ามาบริหารจัดการเก็บ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และกลุ่มสตรีแม่บ้าน พบว่า การจัดการขยะจำพวกเศษอาหารหรือขยะเปียกทำได้ยากและเกิดปัญหากลิ่นเหม็นจากขยะเน่าเสียเป็นเหตุรำคาญและแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค กลุ่มตัวแทนประชาชนในครัวเรือน พบว่า การจัดการขยะมูลฝอยของแต่ละหมู่บ้านมีรูปแบบที่แตกต่างไม่มีรูปแบบการจัดการขยะที่ชัดเจน ทำให้ในส่วนที่จัดการไม่เหมาะสมอาจสร้างมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมอันจะเป็นการทำลายระบบนิเวศน์ของชุมชน กลุ่มเทศบาลตำบลเวียงกาหลง พบว่า ได้มีการบริหารจัดการขยะมูลฝอยบางประเภท ได้แก่ ขยะอันตรายชุมชนเพื่อกำจัดอย่างถูกต้อง และขยะรีไซเคิลมีการรับบริจาคขยะรีไซเคิลจาก

ประชาชนที่คัดแยกและนำไปรวบรวมไว้ที่จุดรวบรวมของหมู่บ้าน เพื่อจำหน่ายนํารายได้จัดซื้อผ้าอ้อมผู้ใหญ่และของใช้ที่จำเป็นมอบให้กับผู้ป่วยติดเตียง/ผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

A2= การกำหนดอนาคตในด้านทิศทางการพัฒนาเป็นการร่วมกันจึงได้ตกลงร่วมกันว่าตำบลเวียงกาหลงต้องมีการบริหารจัดการขยะมูลฝอยร่วมกันที่มีประสิทธิภาพ มีการจัดการขยะด้วยตนเองอย่างครบวงจร ขยายผลสู่การลดปริมาณขยะ สร้างประโยชน์และมูลค่าจากขยะมูลฝอยด้วยการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง มั่นคง เพื่อส่งเสริม สนับสนุนและดำเนินงานในชุมชนให้เกิดการบูรณาการจัดการขยะสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

2. ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence : I)

3. I1= การร่วมวางเป้าหมายที่จะมีรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยร่วมกันที่มีประสิทธิภาพตามแนวทาง 3Rs คือ (1) Reduce ใช้น้อยหรือลดการใช้ โดยใช้เท่าที่จำเป็น (2) Reuse ใช้ซ้ำ โดยการนำผลิตภัณฑ์ที่ใช้กันไปแล้วยังสามารถใช้งานได้นำกลับมาใช้อีก (3) Recycle แปรรูปใช้ใหม่ สำหรับบรรจุภัณฑ์บางประเภทอาจจะใช้ซ้ำไม่ได้ โดยจะมีการนำไปขายให้กับร้านรับซื้อของเก่าหรือบริจาคเป็นกองทุนเพื่อสวัสดิการสังคม

4. I2= การจัดลำดับความสำคัญของโครงการโดยได้กำหนดแผนการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพ ภายในระยะเวลา 3 ระยะ คือ

1. ระยะสั้น 1 ปี คือ จัดประชาคมทุกหมู่บ้านเพื่อชี้แจงแนวทางการคัดแยกให้ชุมชนมีความเข้าใจ จัดทำบันทึกข้อตกลงการทำกิจกรรมส่งเสริมการคัดแยกขยะในชุมชนโดยอาศัยความร่วมมือและขับเคลื่อนกิจกรรมจากคนในชุมชนเพื่อส่งเสริมให้เกิดการสร้างองค์ความรู้/แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมการจัดการขยะมูลฝอยแต่ละประเภทรวมถึง ประชาสัมพันธ์เชิญชวนประชาชนแยกขยะก่อนนำไปทิ้งหรือกำจัดในที่ที่เหมาะสม

2. ระยะกลาง 3 ปี คือ ทำแผนจัดตั้งงบประมาณเพื่อจัดซื้อเตาเผาขยะสำหรับชุมชนมอบขออนุญาตใช้พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อปรับปรุงบ่อขยะที่มีอยู่แต่เดิมให้ถูกต้องเป็นไปตามสุขลักษณะที่ดี และส่งเสริมการแปรรูปขยะมูลฝอยเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น ของใช้ วัสดุก่อสร้าง หรือ จำหน่ายขยะมูลฝอยเป็นพลังงาน เพื่อสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน

3. ระยะยาว 5 ปี คือ จัดกิจกรรมส่งเสริมการแปรรูป มูลค่าและสร้างรายได้จากขยะมูลฝอยอย่างเป็นรูปธรรม ประกวดครัวเรือนต้นแบบ ชุมชนต้นแบบ ตลอดจนถึงตำบลต้นแบบด้านการจัดการขยะมูลฝอยอย่างครบวงจรเป็นรูปธรรม ให้สามารถเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของ

ประชาชนและองค์กรที่สนใจ และส่งผลงานประกวดในระดับจังหวัดและระดับประเทศเพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อยอดกระบวนการบริหารจัดการขยะมูลฝอยอย่างยั่งยืนต่อไป

3. ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control: C) การกำหนดแนวทางหรือคณะทำงานสำหรับดำเนินการ/กิจกรรมเพื่อ แก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย ดำเนินการโดย

C1= การแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ ดังนี้

1. เทศบาลตำบลเวียงกาหลง มีหน้าที่จัดงบประมาณสนับสนุนการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนและสนับสนุนทรัพยากร ให้บริการวิชาการในการจัดการขยะมูลฝอย ออกข้อบัญญัติให้เอื้อต่อการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ และประสานงานความร่วมมือและจัดประเมินผล

2. ผู้นำชุมชน มีหน้าที่ประชาสัมพันธ์และสร้างความร่วมมือกับประชาชนในพื้นที่ทุกระดับ จัดทำข้อตกลงในชุมชนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เป็นต้นแบบและสร้างแหล่งเรียนรู้การบริหารจัดการขยะมูลฝอยอย่างยั่งยืน

3. ประชาชน มีหน้าที่ร่วมกิจกรรม/โครงการในการจัดการขยะทุกประเภท ค้นข้อมูลปัญหาและอุปสรรคของกิจกรรม/โครงการ เพื่อนำสู่การเรียนรู้และพัฒนา และเสนอรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยด้วยวิธีต่างๆเพื่อเป็นตัวอย่างให้คนในชุมชน

C2= การกำหนดรายละเอียดของแผนการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย ใน 3 ช่วงระยะ คือ

1. ระยะสั้น 1 ปี ดำเนินการโดย ผู้นำชุมชนจัดประชาคมทุกหมู่บ้านเพื่อชี้แจงแนวทางการคัดแยกขยะและการกำจัดขยะมูลฝอยแต่ละประเภทตามรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนที่ได้ร่วมพัฒนาขึ้น

2. ระยะกลาง 3 ปี ดำเนินการโดย เทศบาลตำบลเวียงกาหลงจะทำแผนจัดตั้งงบประมาณเพื่อจัดซื้อเตาเผาขยะสำหรับชุมชนมอบสนับสนุนให้ชุมชนบริหารจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนหรือกลุ่มชุมชนด้วยตนเอง โดยให้มีการกำหนดรูปแบบจัดเก็บ การคัดแยก การขนส่ง และการเก็บค่าใช้จ่ายค่าจัดเก็บขยะในครัวเรือนตลอดจนการส่งเสริมการแปรรูปขยะมูลฝอยเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน

3. ระยะยาว 5 ปี ดำเนินการโดย ผู้นำชุมชนและตัวแทนภาคประชาชน ร่วมกันจัดกิจกรรมส่งเสริมการแปรรูป มูลค่าและสร้างรายได้จากขยะมูลฝอยอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อยอดกระบวนการบริหารจัดการขยะมูลฝอยอย่างยั่งยืนต่อไป

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้ร่วมวิจัยในภาพรวมมีความพึงพอใจ ในการพัฒนารูปแบบ การจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน หลังการ พัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย อยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 50.6 รองลงมาคือระดับ มากที่สุด และระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 42.8 และ 6.7 ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน

การศึกษาศาภาพการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ มีการ คัดแยกขยะก่อนทิ้ง โดยมีขยะมูลฝอยเกิดขึ้นต่อครัวเรือนในหนึ่งสัปดาห์รวมทุกประเภท ประมาณ 3-7 กิโลกรัม ประชาชนส่วนใหญ่แยกขยะและใช้วิธีการกำจัดขยะที่โดยวิธีการเผา เอง สอดคล้องกับการวิจัยของสิตติธรรม วงษ์อนันต์ และคณะ (2561) พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ส่วนลดปริมาณขยะในครัวเรือนโดยการไม่สร้างขยะให้เพิ่มขึ้น มีการคัดแยกขยะ มีการใช้ วิธีการทิ้งขยะในครัวเรือนมากที่สุดโดยการ แยกขยะที่ขายได้และไม่ได้ก่อนทิ้ง และขยะที่ทิ้ง มากที่สุดคือ ผัก ผลไม้ และเศษอาหาร

ด้านความรู้ ทักษะและพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน พบว่า ประชาชน ส่วนใหญ่ มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการขยะมูลฝอยที่ถูกต้อง มีทัศนคติที่ดีต่อการจัดการ ขยะมูลฝอยในครัวเรือน และมีพฤติกรรมการลดปริมาณขยะมูลฝอย ในระดับสูง ซึ่งถือเป็น ความพร้อมในด้านต้นทุนประชาชนที่จะสามารถร่วมกันพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย ของตำบลเวียงกาหลง ได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับการวิจัยของ (ศราวดี ทับผดุง, 2563) พบว่า กลุ่มตัวอย่างในภาพรวมมีความรู้เกี่ยวกับการลดปริมาณขยะมูลฝอย อยู่ใน ระดับสูง มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการลดปริมาณขยะมูลฝอย อยู่ในระดับสูง และมีพฤติกรรมการลดปริมาณขยะมูลฝอย อยู่ในระดับสูง

2. พัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นและชุมชนในตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

กระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นและชุมชน โดยใช้เทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วม Appreciation Influence Control (AIC) พบว่า ได้มีการสร้างการรับรู้ร่วมกันถึงสภาพปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยใน พื้นที่ตำบลเวียงกาหลง ในประเด็นเรื่องการบริหารจัดการขยะมูลฝอยที่ต้องการ

ให้หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่เข้ามาบริการจัดเก็บ การจัดการขยะขยะเปียกในงานชุมชนต่าง ๆ ทำได้ยากและเกิดปัญหากลิ่นเหม็นจากขยะเน่าเสียเป็นเหตุรำคาญและแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค และการไม่มีรูปแบบการจัดการขยะที่ชัดเจน จนนำไปสู่กระบวนการร่วมวางเป้าหมายที่จะรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยร่วมกันที่มีประสิทธิภาพ มีการจัดการขยะด้วยตนเองอย่างครบวงจร ขยายผลสู่การลดปริมาณขยะโดยภาพรวมของตำบลเวียงกาหลง สร้างประโยชน์และมูลค่าจากขยะมูลฝอย โดยประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ มีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง โดยยึดหลักการตามแนวทาง 3Rs คือ (1) Reduce ใช้น้อยหรือลดการใช้ โดยใช้เท่าที่จำเป็น (2) Reuse ใช้ซ้ำ โดยการนำผลิตภัณฑ์ที่ใช้กันไปแล้วแต่ยังสามารถใช้งานได้นำกลับมาใช้อีก และ (3) Recycle แปรรูปใช้ใหม่ หรือคัดแยกเพื่อจำหน่าย ซึ่งได้กำหนดขยะมูลฝอยออกเป็น 4 ประเภท มีวิธีการจัดการ คือ (1) ขยะเปียก ให้ทำปุ๋ยหมัก/ถังขยะอินทรีย์หรืออาหารสัตว์ (2) ขยะรีไซเคิล ให้มีการรวบรวมเพื่อขายเป็นรายได้ของครอบครัวหรือนำมาบริจาคให้เทศบาลนำรายได้ช่วยเหลือผู้มีภาวะพึ่งพิงในชุมชน (กองทุนบุญ) (3) ขยะอันตราย ให้รวบรวมไว้ตามจุดคัดแยกขยะของหมู่บ้านเพื่อเทศบาลจะเข้าไปเก็บรวบรวม และ (4) ขยะทั่วไป ให้นำไปทิ้งบ่อขยะของหมู่บ้านเพื่อฝังกลบหรือเผาในเตาเผาครัวเรือน โดยได้กำหนดให้เทศบาล ผู้นำชุมชน และประชาชน มีส่วนร่วมและบทบาทในกิจกรรมการจัดการขยะมูลฝอย ได้แก่ การกำหนดนโยบายในชุมชน การสนับสนุนงบประมาณ การเป็นครัวเรือนต้นแบบ การประชาสัมพันธ์สร้างแรงจูงใจและความร่วมมือ การออกข้อกำหนดบังคับใช้ในพื้นที่ ตลอดจนการร่วมเป็นผู้ประเมินผล หรือคืนข้อมูลปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานเพื่อนำสู่การเรียนรู้และพัฒนาผ่านกิจกรรมส่งเสริมการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน และโครงการจัดทำแผนจัดหาเตาเผาขยะขนาดเล็กในชุมชน เป็นไปตามการประยุกต์ใช้กระบวนการตามทฤษฎี Appreciation Influence Control (AIC) ใน 3 ขั้นตอนหลักคือ ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation : A) โดยการร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์และวางเป้าหมายการพัฒนาาร่วมกัน ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence : I) โดยการกำหนดกิจกรรมที่เป็นรูปแบบหรือแนวทางการพัฒนาและจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมนั้นร่วมกัน และขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control: C) โดยการมอบหมายภารกิจหน้าที่และกำหนดรายละเอียดของการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนที่ร่วมกันพัฒนาขึ้นนี้ สอดคล้องกับการวิจัยของ (อภิชาติ กองเงิน, 2564) พบว่า จัดการขยะทั่วไปเน้นการคัดแยก ที่

ครัวเรือน และใช้มาตรการจัดการในชุมชนอย่างเหมาะสม ได้แก่ ขยะรีไซเคิล ดำเนินการโดยชุมชนคัดแยกและจำหน่ายเป็นรายได้ ขยะเปียก ดำเนินการโดยจัดทำหลุมกำจัดขยะในครัวเรือนและส่งเสริมการทำปุ๋ยหมัก และขยะมูลฝอยทั่วไป ดำเนินการโดยลดปริมาณการใช้และกำจัดอย่างถูกต้อง ในส่วนของขยะอันตรายให้ทิ้งลงถังขยะอันตรายในที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดวางไว้ให้

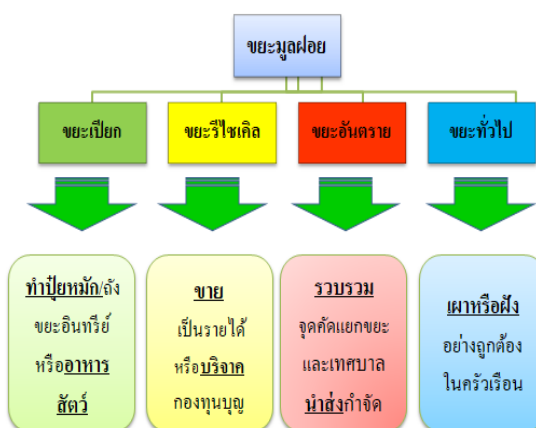
4. ความพึงพอใจของการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย ก่อนและหลังดำเนินการประเมินความพึงพอใจของการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย ก่อนและหลังดำเนินการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนพบว่า มีระดับความพึงพอใจระดับมากที่สุดเพิ่มมากขึ้น จากร้อยละ 3.33 เป็น 42.8 และความพึงพอใจระดับมาก จากร้อยละ 31.11 เป็น 50.6 ซึ่งถือว่าผู้เข้าร่วมการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยมีความเชื่อมั่นว่า รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยที่พัฒนาขึ้นนี้จะทำให้เทศบาลตำบลเวียงกาหลง มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับวิธีการคัดแยกขยะอย่างถูกต้องและแนะนำวิธีการจัดการขยะแต่ละประเภทอย่างถูกวิธี จะสามารถทำให้ครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้านมีการคัดแยกขยะมูลฝอยและจัดการขยะมูลฝอยแต่ละประเภทอย่างถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ (ชนิดา เพชรทองคำ และคณะ, 2554) พบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย โดยใช้กระบวนการหรือเทคโนโลยีที่ร่วมกันพัฒนาหรือคัดเลือกขึ้น อยู่ในระดับมากกว่าร้อยละ 80 ในภาพรวม คือ การมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยร่วมกันที่มีประสิทธิภาพยึดหลักการการคัดแยกและจัดการขยะมูลฝอยตั้งแต่ต้นทาง ตามแนวทาง 3Rs คือ (1) Reduce ใช้น้อยหรือลดการใช้ โดยใช้เท่าที่จำเป็น (2) Reuse ใช้ซ้ำ โดยการนำผลิตภัณฑ์ที่ใช้งานไปแล้วแต่ยังสามารถใช้งานได้นำกลับมาใช้อีก (3) Recycle แปรรูปใช้ใหม่ สำหรับบรรจุภัณฑ์บางประเภทอาจจะใช้ซ้ำไม่ได้ โดยจะมีการนำไปขายให้กับร้านรับซื้อของเก่าหรือบริจาคเป็นกองทุนเพื่อสวัสดิการสังคมและได้ร่วมกันกำหนดประเภทของขยะมูลฝอยออกเป็น 4 ประเภท ซึ่งแต่ละประเภทได้กำหนดรูปแบบการจัดการ คือ

1. ขยะเปียก ให้ทำปุ๋ยหมัก/ถังขยะอินทรีย์หรือนำไปเป็นอาหารสัตว์

2. ขยะรีไซเคิล ให้มีการรวบรวมเพื่อขายเป็นรายได้ของครอบครัวหรือนำมาบริจาคให้เทศบาลนำรายได้ช่วยเหลือผู้มีภาวะพึ่งพิงในชุมชน (กองทุนบุญ)
3. ขยะอันตราย ให้รวบรวมไว้ตามจุดคัดแยกขยะของหมู่บ้านเพื่อที่เทศบาลจะเข้าไปเก็บรวบรวมนำส่งองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงรายกำจัดอย่างถูกต้อง
4. ขยะทั่วไป ให้นำไปทิ้งบ่อขยะของหมู่บ้านเพื่อฝังกลบหรือเผาในเตาเผาขนาดเล็กในครัวเรือน ซึ่งในอนาคตเทศบาลตำบลเวียงกาหลงจะวางแผนจัดตั้งงบประมาณเพื่อจัดซื้อเตาเผาขยะสำหรับชุมชนมอบสนับสนุนให้ชุมชนบริหารจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนหรือกลุ่มชุมชนด้วยตนเอง (ดังภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 รูปแบบการจัดขยะมูลฝอยในครัวเรือนของตำบลเวียงกาหลง

สรุปและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย 1) การศึกษาสภาพการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ มีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง ประชาชนส่วนใหญ่ มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการขยะมูลฝอยที่ถูกต้อง มีทัศนคติที่ดีต่อการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน และมีพฤติกรรมการลดปริมาณขยะมูลฝอย ในระดับสูง 2) กระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนเป็นไปตามการประยุกต์ใช้กระบวนการตามทฤษฎี Appreciation Influence Control (AIC) ใน 3 ขั้นตอนหลักคือ ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation : A) โดยการร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์และวางเป้าหมายการพัฒนาาร่วมกัน ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence : I) โดยการ

กำหนดกิจกรรมที่เป็นรูปแบบหรือแนวทางการพัฒนาและจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมนั้นร่วมกัน และขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control: C) โดยการมอบหมายภารกิจหน้าที่และกำหนดรายละเอียดของการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และ3) ประชาชนมีระดับความพึงพอใจระดับมากที่สุดเพิ่มมากขึ้น มีความเชื่อมั่นว่า รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยที่พัฒนาขึ้นนี้จะทำให้เทศบาลตำบลเวียงกาหลง มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับวิธีการคัดแยกขยะอย่างถูกต้องและแนะนำวิธีการจัดการขยะแต่ละประเภทอย่างถูกต้อง จะสามารถทำให้ครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้านมีการคัดแยกขยะมูลฝอยและจัดการขยะมูลฝอยแต่ละประเภทอย่างถูกต้อง และ 2. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย 1) เทศบาลควรเป็นผู้ประสานดำเนินการตามรูปแบบจัดการขยะมูลฝอยที่ร่วมกันกำหนดไว้อย่างจริงจังต่อเนื่อง 2) ควรมีการนำรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยที่พัฒนาขึ้นนี้ ไปเป็นส่วนหนึ่งในการออกข้อบัญญัติชุมชนเทศบาลและประชาสัมพันธ์ เพื่อส่งเสริมให้มีการปฏิบัติในชุมชนมากยิ่งขึ้น 3) ควรมีการติดตามผลการดำเนินงานและร่วมกันประเมินผล เพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาย่างต่อเนื่อง 4) ควรนำผลของการศึกษาครั้งนี้ ไปใช้ในการวิจัยเพื่อประเมินความสำเร็จของการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน เมื่อมีการดำเนินการตามรูปแบบที่กำหนดขึ้นนี้ผ่านช่วงระยะเวลาที่เหมาะสม และ5) ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน เพื่อค้นหาปัจจัยของความสำเร็จหรือปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ

บรรณานุกรม

- ชนิดา เพชรทองคำ และคณะ. (2554). การบริหารจัดการขยะและเทคโนโลยีที่เหมาะสมโดย การมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาของค์การบริหารส่วนตำบลไร่ส้ม จังหวัดเพชรบุรี. ใน (รายงานการวิจัย). ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพ สิ่งแวดล้อม.
- นายครรชิต วงศ์วรรณ. สัมภาษณ์นายกเทศมนตรีตำบลเวียงกาหลง. (1 พฤศจิกายน 2564). การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นและชุมชน ในพื้นที่ตำบลเวียงกาหลง จังหวัดเชียงราย. (สายนธ์ ขัฒมโน, ผู้ สัมภาษณ์).

- ระบบสารสนเทศด้านการจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. (2564). ข้อมูลขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (มผ.2). เรียกใช้เมื่อ 16 กุมภาพันธ์ 2564 จาก <http://waste.dla.go.th>.
- วัชรินทร์ อินทพรหม. (2557). รูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของประชาชน. วารสารบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 8(3), 278-289.
- ศราวดี ทับผดุง. (2563). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการลดปริมาณขยะมูลฝอยครัวเรือนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลที่ไม่มีการบริหารจัดการขยะมูลฝอยอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. ใน (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาสาธารณสุข). บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2565). สถิติประชากรทางทะเบียนราษฎร (รายเดือน). เรียกใช้เมื่อ 20 มกราคม 2565 จาก <https://stat.bora.dopa.go.th>
- สิตศรัธ วงษ์อนันต์ และคณะ. (2561). การศึกษาการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในหมู่ 10 ตำบลขามใหญ่ อ.เมือง จ.อุบลราชธานี. วารสารวิทยาศาสตร์สุขภาพ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สรรพสิทธิประสงค์, 2(3), 32-47.
- อภิชาติ กองเงิน. (2564). การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลน้ำซุ่น อำเภอห่มสั๊ก จังหวัดเพชรบูรณ์. วารสารวิจัยการพยาบาลและการสาธารณสุข, 1(1), 55-64.